

УДК 339.9

Р. М. Хайнас,
аспірант, Ужгородський національний університет
ORCID ID:<https://orcid.org/0009-0007-8414-3509>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.13.126

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

R. Hynas,
Postgraduate Student, Uzhhorod National University

INTERNATIONALIZATION AND GLOBALIZATION OF THE NATIONAL TRANSPORT SYSTEM IN THE WORLD ECONOMY

У статті досліджено структурні трансформації світової економіки, що зумовлені глибокими змінами у функціонуванні глобальної транспортної системи. Автор аналізує взаємозв'язок між розвитком світового виробництва, інтернаціоналізацією господарської діяльності, глобалізацією торгівлі та зростанням ролі транспорту як ключової інфраструктурної галузі. Увага приділена методологічному обґрунтуванню значення транспорту як чинника формування сучасної моделі міжнародного виробництва та його впливу на економічну інтеграцію країн у глобальну систему.

Акцент зроблено на суперечностях і викликах, які постають перед національними транспортними системами (НТС) в умовах активної інтеграції до світової транспортної мережі. Показано, що транспорт не лише забезпечує переміщення товарів, але й формує просторову структуру господарських зв'язків, є каталізатором регіонального розвитку та визначає конкурентоспроможність національних економік. Особливу увагу приділено аналізу української НТС, її потенціалу до модернізації та можливостям інтеграції до міжнародної транспортно-логістичної інфраструктури через механізми кооперації, включаючи транспортні коридори, хаби, мультимодальні перевезення.

У дослідженні розкрито технологічні аспекти глобалізації транспорту: вертикальну інтеграцію логістичних ланцюгів, універсалізацію транспортних технологій, цифровізацію управління перевезеннями, широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сферу логістики. Підкреслено значення переходу до нового технологічного укладу в транспортній сфері як детермінанти економічного зростання. Розглянуто парадигму, в межах якої НТС повинна орієнтуватися не лише на обсяги, а й на ефективність, гнучкість, швидкість та якість транспортного сервісу.

Запропоновано стратегічні підходи до формування нової моделі участі НТС у глобальних економічних процесах — через модернізацію, інвестиційно-виробничу інтеграцію та системне приєднання до світової транспортної системи. Отримані результати дозволяють краще зрозуміти роль транспорту як складової глобального виробничо-економічного простору та визначити напрямки державної політики у сфері транспортної інтеграції.

The article examines the structural transformations of the world economy, which are caused by profound changes in the functioning of the global transport system. The author analyzes the relationship between the development of world production, the internationalization of economic activity, the globalization of trade and the growth of the role of transport as a key infrastructure sector. Attention is paid to the methodological substantiation of the importance of transport as a factor in the formation of the modern model of international production and its impact on the economic integration of countries into the global system.

The emphasis is on the contradictions and challenges that national transport systems (NTS) face in the context of active integration into the global transport network. It is shown that transport not only ensures the movement of goods, but also forms the spatial structure of economic relations, is a catalyst for regional development and determines the competitiveness of national economies. Particular attention is paid to the analysis of the Ukrainian NTS, its potential for modernization and the possibilities of integration into the international transport and logistics infrastructure through cooperation mechanisms, including transport corridors, hubs, multimodal transportation.

The study reveals the technological aspects of transport globalization: vertical integration of logistics chains, universalization of transport technologies, digitalization of transportation management, widespread implementation of information and communication technologies in the field of logistics. The importance of the transition to a new technological order in the transport sector as determinants of economic growth is emphasized. The paradigm is considered, within which the NTS should focus not only on volumes, but also on the efficiency, flexibility, speed and quality of transport service.

Strategic approaches to the formation of a new model of NTS participation in global economic processes are proposed — through modernization, investment and production integration and systemic connection to the world transport system. The results obtained allow us to better understand the role of transport as a component of the global production and economic space and determine the directions of state policy in the field of transport integration.

Ключові слова: глобальна транспортна система, світова економіка, міжнародне виробництво, економічна інтеграція, національні транспортні системи, транспортна інфраструктура, логістичні ланцюги, цифровізація транспорту, транспортні коридори, мультимодальні перевезення, транспортна модернізація, глобалізація торгівлі, технологічний уклад, транспортний сервіс, стратегія інтеграції.

Key words: global transport system, world economy, international production, economic integration, national transport systems, transport infrastructure, logistics chains, transport digitalization, transport corridors, multimodal transportation, transport modernization, trade globalization, technological structure, transport service, integration strategy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Функціонування економіки та суспільного життя неможливе без ефективної транспортної системи, а мобільність виступає визначальним чинником для діяльності суб'єктів господарювання, функціонування ринку та якості життя населення, забезпечуючи свободу пересування. Як форма загального блага, що виникає внаслідок цивілізаційних трансформацій і зміни джерел розвитку, транспортна сфера слугує драйвером економічного зростання та створення нових робочих місць.

У сучасних умовах глобальна транспортна система характеризується підвищеною складністю, зумовленою розширенням масштабів і поглибленням коопераційних зв'язків у світовій економіці. Транспорт, будучи однією з найва-

гоміших галузей за обсягами фінансових потоків, технологічно розвивається відповідно до динаміки світогосподарських процесів, водночас відтворюючи характер міжнародних економічних взаємозв'язків.

Підтримання високої якості, надійності та комплексності транспортних послуг вимагає від учасників ринку та регуляторів оперативного реагування на потреби сталого розвитку, безпеки та функціонування глобальних ланцюгів виробництва, споживання й постачання. В умовах технологічного прогресу та розвитку інфраструктури світова транспортна система стає ключовим чинником зростання глобальної економіки, що значно підвищує її гео економічну та геопросторову роль. У зв'язку з цим активізація наукових досліджень щодо ефективного використання потенціалу транспортної галузі набуває пріоритетного значення для забезпечення сталого розвитку у глобалізованому світі.

**АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ
І ПУБЛІКАЦІЙ**

Проблематика функціонування транспортних систем, їхнього впливу на економічну динаміку та стратегічний розвиток держави активно розробляється у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі. Значний внесок у формування теоретико-методологічних основ дослідження транспортної економіки зробили такі науковці, як Л. Бойєр, К. Еванс, Б. Гібсон, Д. Ламберт, Р. Морган, М. Стоун, Є. Сич, В. Коба, О. Гаврилюк, Б. Карпінський, Ю. Пашенко, Ю. Харазішвілі, С. Іванова та інші. Їхні праці охоплюють широкий спектр питань — від ефективності логістичних процесів до оцінки макроекономічного ефекту від розвитку транспортної інфраструктури.

Аспекти регіонального розвитку транспортних систем детально досліджувалися в роботах Є. Ахромкіна, К. Андрющенка, В. Галабурди, П. Горбачова, В. Диканя, Д. Дорошкевича, І. Кари, В. Козлова, О. П. Кравченко, В. Малікова, М. Макаренка, Ю. Макогона, В. Пасічника, О. Пікулика, Ю. Рогозяна, О. Соколової, Н. Ткаченко, А. Чернюк, Н. Якименко та інших, які підкреслюють критичну роль просторово-мережевої структури транспорту у забезпеченні сталого розвитку регіонів.

Окрему увагу в наукових дослідженнях приділено технологічним трансформаціям та інноваційному розвитку транспортних систем. Зокрема, проблеми модернізації перевезень, впровадження цифрових рішень та оптимізації логістичних процесів висвітлюються у працях О. Бакаєва, В. Сергєєва, С. Машканцевої, А. Міротіна, В. Назаренка, Д. Ніколаєва, О. Проценка, А. Склєра та інших дослідників.

Попри значну кількість наукових напрацювань, динамічність змін у глобальному транспортному середовищі, вплив геоекономічних чинників і виклики цифровізації зумовлюють актуальність подальших досліджень у цій сфері. Сучасні трансформації вимагають оновлених підходів до аналізу, планування та регулювання розвитку транспортних систем, що підтримується науково-експертною спільнотою як один із пріоритетних напрямів економічної науки.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є комплексне теоретико-методологічне обґрунтування та практичний аналіз процесів інтернаціоналізації й глобалізації світової транспортної системи в умовах трансформації глобального виробництва, міжнародної торгівлі та інтеграційних про-

цесів, а також визначення місця, ролі й перспектив національної транспортної системи (НТС) України в сучасній глобальній економіці. Особлива увага приділяється структурним зрушенням у світовому транспортному комплексі, його взаємодії з транснаціональними корпораціями, формуванню глобальних транспортно-логістичних мереж, мультимодальних перевезень і впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій. У межах дослідження ставиться за мету розкрити стратегічні напрямки модернізації НТС України, її інтеграції до міжнародної транспортної системи з урахуванням вимог сучасної світогосподарської системи, викликів технологічного розвитку та необхідності зміцнення конкурентоспроможності національної економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Структурні зрушення, що характеризують процеси світового виробництва та міжнародної торгівлі, значною мірою зумовлюються змінами, що відбуваються у світовій транспортній системі. Глобалізація міжнародної торгівлі та транснаціоналізація великих компаній передбачають безперешкодне переміщення ресурсів та товарів, що об'єктивно неможливо здійснити без транспортної системи. За своєю суттю транспортні операції починають і завершують процес реалізації зовнішньої торговельної угоди, витрати на транспортування продукції безпосередньо враховуються та включаються до ціни товару або виявляються у ній у непрямому вигляді.

Сучасна транспортна система схильна до впливу суперечливих тенденцій. Будучи інфраструктурною галуззю, транспорт перебуває у залежному становищі від галузей виробництва матеріально-речових благ. У той же час, будучи хоч і особливою, але органічно невід'ємною галуззю економіки, транспорт істотно впливає на регіональний розподіл виробничих потужностей, бере участь у процесі відтворення і є важливою складовою системи економічних відносин.

Існуюча ситуація у світовій економіці характеризується, з одного боку, бурхливим розвитком інтеграційних процесів, відмінностями у ступені розвитку національних господарств та різними рівнями їхньої відкритості для участі у міжнародних економічних відносинах за явної потреби в інтенсифікації товаропотоків. Але, з іншого боку, очевидний недостатній розвиток досліджень методологічної основи функціонування транспортної системи в сучасній науці, як на рівні світового господар-

ства в цілому, так і в рамках української економіки. Цей смисловий дисбаланс зумовлює об'єктивну необхідність визначення місця, ролі та значення транспорту як важливої складової світової економіки.

На сучасному етапі науково-технічної революції та поглиблення глобалізації розвиток транспортної інфраструктури має особливе значення для всієї світогосподарської системи. Як одна з ключових інфраструктурних галузей, транспорт забезпечує необхідні умови для життєдіяльності світового суспільства в цілому, і зокрема для реалізації соціальних, економічних, геостратегічних та інших завдань окремих держав світу в процесі їх інтеграції у світову господарську систему та багато в чому вирішує проблему "кризи глобалізації". Динамічний розвиток торговельно-економічного співробітництва між країнами та інтеграційними спілками вимагало належного транспортного забезпечення, здатного освоювати зростаючі обсяги перевезень в умовах інтернаціоналізації господарського життя. Національні транспортні системи сприяють інтеграції національних економік у сучасну систему глобальної економіки, формуванню їхньої конкурентоспроможності. Найважливішим елементом такої інтеграції є закріплення національної транспортної системи у світовій транспортній мережі.

Найважливішою передумовою інтеграції економіки країни у світову і відповідно національної транспортної системи (НТС) у світову транспортну мережу є збалансована відкритість національної економіки до зовнішнього світу в межах, що визначаються національною безпекою країни. Інтеграція НТС у світову транспортну передбачає її інтеграцію на правах дієвої, ефективної участі у різних формах міжнародної транспортної кооперації, включаючи транспортні коридори, транспортні хаби, глобальні логістичні системи, мультимодальні перевезення.

Розвиток процесів інтеграції базується на основі традиційних процесів міжнародного поділу праці, так і сучасних форм міжнародної спеціалізації та кооперації виробництва. На основі аналізу загальнотеоретичних підходів до розвитку міжнародної економічної інтеграції та її ролі у глобалізації світової економіки сформульовано та поглиблено положення про галузеву спеціалізацію процесів інтернаціоналізації стосовно світового транспортного комплексу та його ролі в інтеграції економіки України у світову.

Науково-технічний прогрес став основою транспортно-комунікаційної революції та роз-

витку процесів глобалізації на транспорті — важливого чинника розвитку постіндустріального типу. У ході аналізу сформульовано особливості глобалізації у транспортній сфері. Глобалізація транспорту охоплює сферу послуг та є стимулятором перетворення економіки у другій половині XX ст. Поряд із загальними елементами розвитку глобалізацію транспорту відрізняє техніко-технологічний фактор, оскільки він забезпечує переміщення товарів та інтернаціоналізацію економічної діяльності. Процеси глобалізації на транспорті загалом мають характеристики, властиві загальним формам інтернаціоналізації. Разом з тим, у транспортній глобалізації велике значення має вертикальна інтеграція, пов'язана з розширенням логістичних схем виробництва та використанням логістичних послуг, з впровадженням нових технологій управління рухом транспорту, з сучасними формами експлуатації інфраструктури на основі мультимодального та інтермодального операторства змішаних повідомлень, з підвищенням рівня сервісу та інформаційного забезпечення. Важливими рисами, що відрізняють глобалізацію транспорту, є інтернаціоналізація транспортної інфраструктури, інтеграція засобів транспорту, універсалізація технології та способів комунікаційного обміну на основі формування єдиної міжнародної транспортної методології, термінології, документації та єдиного міжнародного права.

Сучасною основою глобалізації транспорту стає не так інтернаціоналізація обміну готовою продукцією, як міжнародне інтернаціоналізоване виробництво, результати процесів кооперування підприємств усередині самих транснаціональних компаній. Таким чином, створюється світове транспортне поле взаємодії суб'єктів господарювання інтернаціоналізованого світового транспортного комплексу, інтегроване як по горизонталі, так і по вертикалі.

У XXI ст. основу світової економіки складає інтегроване міжнародне виробництво, при якому технологічний ланцюжок з виробництва конкретного продукту проходить не по одній-двох, а по багатьох країнах світу. Міжнародне виробництво стає стрижнем світових господарських зв'язків. До нього все більшою мірою прив'язується і міжнародна торгівля, і переміщення капіталів та робочої сили, а також трансферт технологій. Неухильне зростання операцій міжнародного виробництва та його зовнішньої торгівлі супроводжується розширенням ринків збуту за межами національних кордонів держав, що вимагає формування ло-

гістичних систем високої продуктивності для експортно-імпортних операцій.

Транспортні системи є основою ефективною побудови глобальних логістичних систем, що забезпечують розвиток ТНК та високоефективну товаропровідну структуру міжнародних центрів виробництва та зовнішньої торгівлі. Істотні зміни, що відбулися останніми роками у транспортному законодавстві низки країн ЄС, США, країн Азії, створили умови у розвиток транспортного сервісу, ставши основою розвитку інтегрованої логістики та створення глобальних транспортно-логістичних систем.

НТС може вийти за рамки існуючої моделі та вивести національну модель взаємодії із зовнішнім світом на нові рубежі. Більш ефективним рішенням було б одночасне або навіть випереджувальне формування та розвиток інвестиційно-виробничої моделі, яка стимулювала б НТС до глобального розгортання її потенціалу. У сучасних умовах НТС України має потенціал, щоб стати каталізатором, що сприяє переходу до інвестиційно-виробничої моделі та інтеграції на цій основі зі світовим господарством. З цією метою має бути проведена модернізація НТС, її інтернаціоналізація у вигляді інтеграції до міжнародної транспортної системи (МТС) через систему сучасних структур, інститутів, механізмів, властивих сучасному інтеграційному процесу. Найважливішим завданням модернізації транспортної галузі є підвищення якості транспортного обслуговування вантажовласників, насамперед швидкості та надійності доставки вантажів зовнішньоторговельних операцій та виробничої кооперації міжнародного виробництва.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Нами формулюються основні положення нової парадигми світової транспортної системи, які базуються на таких основних засадах:

- 1) національна транспортна система має бути інтегрована до МТС;
- 2) при домінуючій ролі морського транспорту повинна зростати роль залізничного, у тому числі високошвидкісного та трубопровідного транспортів; потрібна гармонійна взаємодія всіх видів транспорту в рамках інтермодальних перевезень;
- 3) розвиток інтермодальних перевезень, формування міжнародних транспортних коридорів, що охоплюють усі континенти;

4) створення глобальних транспортно-логістичних систем, які забезпечують впровадження сучасних технологій перевізного процесу;

5) помітно посилюються роль та можливості застосування інформаційних технологій як в організації перевезень, так і забезпеченні контролю та безпеки транспортних комплексів та систем.

6) зміна технологічних укладів, що відбувається у світі, а саме структурний перехід до нового технологічного укладу в транспортній галузі має визначальне значення для розвитку економіки;

7) техніко-технологічна модернізація та розвиток транспортного комплексу визначаються необхідністю багаторазового збільшення витрат на науково-дослідні та дослідно конструкторські роботи;

8) НТС має орієнтуватися не так на витратні показники (обсяги відвантаження та обсяги перевезень), а, переважно, на ринкові інструменти цін та попиту, показники ефективності;

9) поряд з вартістю перевезень все велике значення набуває швидкість доставки вантажів, товарів незалежно від типу транспортування;

10) широке використання інформаційно-комунікаційних технологій у модернізації НТС.

Література:

1. Мірошко В. М. Міжнародні транспортні коридори і Україна. Економіка регіону. 2007. № 12. С. 45—58.
2. Дмитрієва О. І. Транспортна інфраструктура як об'єкт державного регулювання. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2020. № 24. С. 52—63.
3. Машканцева С. О., Омельчук К. С. Глобалізація як фактор впливу на інноваційний розвиток транспортної галузі. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2019. № 3. С. 96—105.

References:

1. Miroshko, V. M. (2007), "International transport corridors and Ukraine", *Ekonomika Rehionu*, vol. 12, pp. 45—58.
2. Dmytrieva, O. I. (2020), "Transport infrastructure as an object of state regulation", *Problemy i Perspektyvy Rozvytku Pidpriemnytstva*, vol. 24, pp. 52—63.
3. Mashkantseva, S. O. and Omelchuk, K. S. (2019), "Globalization as a factor influencing the innovative development of the transport sector", *Visnyk KhNAU. Seriya: Ekonomichni Nauky*, vol. 3, pp. 96—105.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2025 р.